

-Smaating af Vendelbo Stifts-Kiste.

Ved

Biskop P. Chr. Kierkegaard.

Naar jeg har udbedt mig en Plads for de følgende Afskrifter og de dem ledsagende Smaabemærkninger, er Aarsagen ingenlunde den, at jeg enten skulde tillægge de afskrevne Stykker nogen egenlig kirkehistorisk Vigtighed, eller vel endog mene, at hvad jeg har henkastet paa Papiret umiddelbart efter Afskrivningen, skulde indeholde Noget af Interesse for de egenlig Sagkyndige, det maatte da være ved det friske Indtryk af, hvorledes en Ikke-sagkyndig stiller sig til Adskilligt, der for dem er ligesaa gammelt, som det er nyt for ham. Men derimod har jeg rigtignok, naar jeg af og til leilighedsvis stødte paa deslige Stykker i det herværende Embedsarchiv, og naar jeg stundom til Adspredelse og Forfriskning anvendte nogen Tid paa at læse og afskrive dem, følt mig fristet til at antage, baade at de Sagkyndige endda, naar disse Dokumenter forelaae, ogsaa fra dem stundom vilde kunne hente en eller anden lille især kirkehistorisk eller sproglig Notits, og at andre Læsere af »kirkehistoriske Samlinger« muligen kunde synes om, ligesom jeg, igjennem dem at faae Et og Andet af Tilstande og Forhold, som de vare herhjemme nogle Aarhundreder tilbage, stillet foran sig, ikke i Omskrivninger og Beretninger, men i hele dets egen Form og Indklædning.

1.

1272. Kongeligt Benaadningsbrev for Ø Nonnekloster
(paa Øland).

Ericus dei gracia danorum sclauorum que rex Omnibus hoc scriptum cernentibus in domino salutem Noueritis quod nos latoribus presentis dilectis nobis in christo sanctionialibus de øø omnia bona sua vna cum villicis colonis et inquilinis suis, ab omni expedicionis gravamine. impetitione exactorea, ceteris que oneribus juri regio attinentibus libera dimiserimus et exempta. Concedentes ipsis de speciali gracia quod dicti villici coloni ac inquilini sui de øø, quocienscunque inter sese excesserunt, pro huiusmodi excessibus exstantibus ad nostrum iudicium, vn[de] a[li]qui[s] trahere non possit nec debeat in causam alibi quam in placeto eorum proprio infra ipsam insulam quam inhabitant sicut tempore dilecti avi nostri incliti Regis Waldemari de consuetudine habuerunt nulli eciam nisi dispensatori dictarum dominarum pro huiusmodi excessibus respondebunt. per gratiam igitur nostram firmiter inhibemus Ne quis exactorum nostrorum seu eorundem officialium dictas dominas vel de suis aliquem contra privilegium nostrum m[odo]-dictum indebite molestare audeat, sicut regiam effugere voluerit vlcionem Datum akersburgh. Anno domini m^o. cc^o lxxij^o. pridie idus maii. Teste domino bugislau.

Skrevet paa Papir, der senere er søgt conserveret mod Opløsning ved at klæbes paa et andet stærkere Stykke. Seglet har været trykt paa et Papirstykke, der er vedheftet Dokumentet med et helt Knippe [røde?] Silketraade. — Over dei gracia har en temmelig ny Haand skrevet Glipping. Om der skal læses akersborgh eller burgh samt bogislau eller bugislau er ikke aldeles sikkert, da Abbreviaturen paa disse to Steder ellers ikke forekommer i Stykket, dog synes det Sidste rimeligst. Suhm omtaler Udstedelsen af denne Benaadning i Erik Glippings Historie under 1272, ligesom af to lignende under 1275 og 1279, men uden at meddele dem eller sige, hvor de ere at finde. Naar han skriver, at den af 1275 er bevidnet af en Hr. Bagland, er det muligen en Forvexling af det her meddelte, hvor Bugislau netop for ethvert flygtigt Blik seer ud som Bagland.

2.

*1327. Benaadningsbrev for Ø Kloster (af Hertug
Valdemar som Konge).*

Waldemar us dei gracia danorum sclavorum que rex Omnibus presens scriptum cernentibus Salutem in domino sempiternam Notum facimus vniversis, quod exhibitrices presencium sanctimoniales in øø, burglanensis dyocesis, [vna cum] bonis earum omnibus et familia eis attinente sub nostra pace et prot[ecti]one suscipimus specialiter defensandas Dimitt[entes] illis omnia bona sua rure sita ab omni expedicionis gravamine inpeticione exactorea, Innæ, stuth ceterisque solucion[ibus] oneribus et serviciis ad Jus nostrum spectantibus libera pariter et exempta, hanc eis superaddendo gratiam specialem [quod] omnes villici sui coloni et inquilini ceterique de ipsarum [familia] preter hafnas pro omnibus excessibus suis tam quadraginta marcharum [quam in]feriorum jurium [nostro]rum except[is] frithkøp et hiis que de naufragio proveniunt ipsis decetero [respondere] debeant et nulli alii quoquo modo Insuper concedimus illis de gracia speciali quod predicti villici sui, coloni et inquilini [de] øø, quocienscunque inter se se excesserint, pro huiusmodi excessibus, spectantibus ad nostrum iudicium, vnus alterum trahere non possit nec debeat in causam alibi quam in placito eorum proprio, infra ipsam insulam quam inhabitant, sicut tempore domini waldemari regis danorum predecessoris nostri, de consuetudine habuerant. Nulli eciam, nisi dispensatori dictarum sanctimonialium pro huiusmodi excessibus respondebunt Vnde per gratiam nostram destrictius inhihemus ne quis aduocatorum nostrorum eorundem officialium seu quisquam alius, cuiuscunque condicionis aut status existat, ipsas sanctimoniales, aut aliquem de ipsarum familia, contra tenorem presencium audeat aliquatenus molestare, prout indignacionem nostram ac regiam vitare voluerit vlcionem. in cuius testimonium Sigillum nostrum presentibus duximus

apponendum, datum Akærsburgh, Anno domini millesimo trescentesimo vicesimo septimo In profesto beate lucie virginis teste domino lodowico albrictson marescalco nostro.

Seglet er borte, men dets uhyre, røde og grønne Silkekvast hænger endnu ved dette Brev. Det er skrevet paa Papir, hvori Slid og Ælde har gjort slemme Huller¹⁾.

3.

1389. Gavebrev paa Sønderhaa Præstegaard i Thy.

Omnibus presens skriptum cernentibus Cristernus mwkn in domino salutem sempiternam Noverint vniuersi tam presentes quam futuri. Me curiam meam østergaar dictam in synderhaa sitam in qua nicholaus galm [eller saln] quondam residebat cum sex pond terrarum byglaand dicta et tantum in haverlaand pratis duodecim plaustrata conferentibus quatuor pond annone in holdkooend et vno iumento ad mensam sacerdotis Ibidem cocalem condonasse. tali condicione quod quousque sacerdos in eadem curia remanebit vnam missam in remedium animarum mee et vxoris mee ac parentum nostrorum qualibet ebdomada perpetuo celebrabit prout in vltimo iudicio coram summo iudice voluerit respondere: insuper obligo me et meos heredes plebano in eadem parochia antedictam curiam liberare et coram omnibus appropriare. In cuius rei testimonium sigillum meum vna cum sigillis domini nicholai prepositi in thywd magni maltixson et nicholai mygh presentibus est appensum Datum anno domini M^oC^oC^olxxx^o nono feria sexta post festum beati andree apostoli.

Dokumentet (der er paategnet: „Fremviist paa Hassing herredzting . . . 1680“) er et lille lavt og bredt Pergamentsblad. Paa den ene

¹⁾ Hullerne i Biskop Kierkegaards Afskrift ere tildels udfyldte efter en Afskrift, som Arne Magnussen for henved 150 Aar siden har taget af Brevet, medens det var i en bedre Tilstand end nu. Dog var det alt dengang beskadiget, som de i Klammer indskudte Ord og Stavelser vise. Forøvrigt kan man sammenligne dette Brev med et aldeles lignende givet Kannikerne i Ribe, indført i Terpagers Ripæ Cimbr. p. 184—85.

Side Originalen, paa den anden i en Midtcolumnne med større Skrift Forklaringen om Indholdet og med mindre i de to Sidecolumnner følgende ikke sønderlig nøiagtige Oversættelse:

Erlig og Velbiurdig Christen Munchis Gafve-Brefv paa Østergaard nu værende Synder-Haae Præstgaard.

Alle Gudfrygtige hilse Jeg Christen Munch ævindelig med Gud: og giøre hermed Vitterlig for Een hver, at Jeg har gifvet min gaard Østergaard i Synderhaae, i hvilchen Niels Sacl iboede med 6 Pund Bygland, 22 Tder [?] Hafvere Land, Een Moese østen til forde Østergaard.: som Kand afvlis 12 Lass Høe udi, 4 pund skyld-Korn og Een fœe need: Dette hafver Jeg gifvet til ævindelig Eyedom til Præstbord i Synderhaae med slig Condition og Vilchoer, at der skal holdis hver Ugge Misse og prædichen for min, min hustruis og begge Voris forældris og Venners Siæle at befrie, og dette saa litteligen at holdis, som Præsten vil paa dend yderste Dag for dend høiest Dommere forsvare: derhos forpligter Jeg Mig og Mine Arvinger samme Gaard og Gaards Eyedom at forsvare for alle dem som tiltale eller paa-anche kunde: og till ydermeere Vidnisbyrd henger Jeg min Segel under dette brev og ombeder Provesten i Thy, Biscop Niels, Mogens Maltis Søn og Niels Myg med Mig at forseigle Datum Østergaard 1380 d. 9de Søndag efter st. Anders Apostels Dag.

At dette er Een rigtig copie af dette Christen Munchis Gafve-Brefv paa Østergaard nu kaldett Synderhaae Præstgaard
testerer

Anno 1698
d. 20. Martii.

I. S.

Lauridtz Andersen
Northusan.
mpp.

4.

1459. Kongeligt Gavebrev paa Skagens Kirke til Helligaands Hus i Aalborg.

Wy Cristiern meth gudz nathe Danmarcks Swerigis Norgis Wendis oc Gotes Koning Greue i Oldenborgh oc Delmenhorst gøre alle widerlight at wii aff wor sønderlighe gunst oc nathe Swo oc paa thet at gudz thieniste maa

thes ydermere forøghes oc vppeholdes i then hælghns hws i Aalborgh, oc serdelis bethies for oss wor kere husfrw oc børn forældre oc forfarne koninge oc drotninger i danmarck, oc fattight folk ther inne mwe thes ydermere fonghe theris biering oc nodhtørft, hassue wii vnt giffuet oc affhend oc vnne giffue og affhænde meth thette wort obne breff til forne hælghns hws wor oc cronens kirke Sti laurencii kirke meth Capelle i Skawen meth all koningxlighe rente oc rettigheet som wii ther til hassue paa cronens weghne som her ieyp nw i ware hassuer effter forne her ieyps dødth eller oc om the kunne fonge forne kirke oc kapelle aff her ieyp i hans liffs tiidh meth hans minnæ oc wilghe, til ewigh tiidh, vden swo skethe, thet gudh forbiwthe, at forne hælghns hws ey bleffue i sin welmacht oc gudz thieniste ey bleffue ther vppeholden som thet sigh burdhe oc fattight folk ther inne ey wordhe vppeholdne oc welholdne som forscreffuit staar tha skal forne kirke meth kapelle frii oc [vhindret] kome til oss oc wore effterkomere koninge i danmarck oc cronen [at høre?] swo at the forsee forne kirke oc Capelle meth swodan prest oc Capellan som kirken kan forestaa oc gøre soghnefolk[it] swodan redhe oc rettigheet som soghneprest sit soghnefolk bør at gøre af rette, Thi bethe wii ether [oppriktighe?] werdighe fadher biscop ieyp i borlom eller ethre effterkomere biscopper i samme stedh at nar swo skeer at forne her ieyp affgangen ær eller the i forne hælghns hws kunne fonge forne sti laurencii kirke oc Capelle meth forne her ieyps wilghe i hans liffs tiidh ati tha strax giffue them i forne hælghns hws Collacion paa forne kirke oc Capelle effter thette wort breff meth then rett som ther tilligger cum animarum cura etc. som thet sigh bør, fforbiwthendis alle ehwo the helzst ære aandelighe oc wærlðzlighe them i forne hælghns hws her emodh at hindre eller hindrelade møthe vmaghe eller i nogher made vforrette vnder wor koningxligh heffnd oc wrethe Datum in Castro nostro kalffø Sabbato proximo

ante Dominicam Judica nostro sub Secreto Anno Domini
Mcdlnono.

Administratæ pro domino Rege et lectæ coram domino
ottone nicolai de uerbo ad uerbum.

Orig. paa Pergament med Seglet. Underskriften, der staaer under
Folden, er skrevet med en anden, dog samtidig, Haand.

5.

*c. 1460—70. Gavebrev paa »Klosterhare« til Bodum
Præstekald i Thy.*

Alle meen thette breff seer eller høre kungjør jech jes
tamessen aff dalsgard ther vebner ar [o: er] for alle meen
som ære och komme schall ath jech vnner och giffuer till
prestboor i bodhum een tofft som kalles closter howe meth
alle sine tillegghels meth sodane vilkor ath hwo ther ær
prest i bodhum han schall bedhe for mich och mine kiære
hwsfrue och mine børn i alle messe och alle tiidher till
ewig tiidh Item tilbyder jech mich och mine arvinghe ath
frii och frelse then forde prest tha i bodhum ar then for-
schreffne howe meth alle sine tilhørelse for hver mandhs
tiltale i alle modhe til ewigh tiidh In cuius rei testimonium
sigillum meum vna cum sigillis domini jasp[er] laurencii
capellani in bodhum et erici ivari armigeri presentibus
est appensum.

Bag paa Brevet findes følgende Optegnelser:

Orandum est omnibus. diebus festiuis. pro istis no-
bilibus. primo pro domino thoma magni. milite. et domina
ing[er]de vxore. domina greta. domina magdalena. pro avis[us]
thome. pro magno thome. pro cristierno ienssen. pro thy-
kone [milite?]. — . — . — . plebano [in] bodhum. jes thamssen
[in] dalgardh. cum vxore sua cristina cum pueris. pro do-
mino Kristierno canonico. arusiense[us] cum parentibus vni-
[uersis]. xxxiii et. item[us] liberis eorum pluribus[us]. pro do-
mino andrea petri quondam. curato ecc[lesi]e bothum. pie
memorie. pro domino petro pauli [curato ibidem?]. pro
domino andrea nicholai diebus [iisdem] curato ibidem.

Dokumentet er paa en kort bred Pergamentsstrimmel, skrevet i lange Linier tværs over samme; Optegnelsen over dem, der bedes for, er derimod i korte Linier paa den anden Led, hvilke i Afskriften her ere adskilte ved Prikker, og tre aldeles ulæselige betegnede ved Streger. Denne Liste er ligesaa vanskelig at læse som Dokumentet selv er let. Smuds og Fedt bære vistnok en Del af Skylden herfor, men desuden har ikke alene en noget yngre Haand indskudt et „jes jenssen“ imellem Lin. 9 og 10, men ogsaa fremmede Hænder, ved en forsøgt Afscrabning af Smudset, hvorved blandt Andet „in“ er gaaet ud i Lin. 16, og ved at eftergaae Bogstaverne med en Pren eller Griffel, gjort de ovennævnte tre Linier unyttige og beskadiget de to nærmest følgende, ligesom de derhos ved at ville optrække enkelte Linier med sortere Blæk have for-dærvet Halvdelen af den næstsidsste Linie. — Aarstal fattes. Men ligesom jeg ifølge det hele Ydre og Indre strax gjettede paa Tiden ved Aar 1500, saaledes afgiver den Pergamentsstrimmel, hvorved et af Seglene har været hængt, som er klippet ud af et andet Dokument, og hvorpaa der netop kan læses: [mⁿ]cd^oxlvi then mane dagh nest efter wor frwe dagh assumptionis — en temmelig tilstrækkelig Veiledning, hvorved vi vel omtrent henvises til den af mig gissede Tid.

Endnu bemærkes, at efter mit Skjøn ere Linierne i Listen paa de 4 sidste nær af samme Person paaskrevne, kun at han er bleven lidt træt eller ildfærdig mod Slutningen, hvori jeg ikke fortænker ham, da Familien blev ved at voxte i en foruroligende Grad: „pluribus“ i Lin. 22 seer idetmindste for mine Øine aldeles ikke ud til at være Tillægsord til „liberis“, men et utaalmodigt o. s. v., da der nævntes altfor mange. Derimod ere de 4 sidste Linier sikkert senere og i god Mag tilføiede af en Anden, der vilde benytte Pladsen til en Huske-Seddel over Personer, som neppe vedkom Stifterens Familie, men derimod Embedet, og for hvem der ogsaa skulde bedes.

6.

*1474. Bispebrev paa Kaldsret til Skagens Kirke for
Helligaands Huses Broderskab i Aalborg.*

Jacobus dei et apostolice sedis gratia Episcopus burglanensis Religiosis viris priori et conventualibus domus sancti spiritus in aleborg Wibergensis dyoceseos Salutem in domino Ex parte vestra nobis humiliter fuit supplicatum quod sicut ius patronatus ad presentacionem ecclesie sancti laurentii in skaghén cum capellis eidem adnexis burglanensis dyoceseos Ad serenissimos principes reges dacie ex antiquo spectans per strenuissimum principem Cristiernum regem predictae domui sancti spiritus donatum et assignatum est sicut

in literis desuper confectis plenius continetur Ita collacionem et prouisionem dicte ecclesie cum capellis ibidem situatis ad nos per mortem cuiusdam domini iacobi de presenti spectantem dicte domui sancti spiritus perpetuo donare et annectere dignaremur Nos autem ob vestra multa preclaraque virtutum opera non solum in divinis officiis sedulo continuata verum eciam debilibus et infirmis ibidem degentibus per vos misericorditer impensa vestris piis supplicationibus inclinati predictam ecclesiam beati laurentii in skaghen cum capellis cum omni iure parochiali cum ceteris obuencionibus bonis mobilibus et immobilibus ad eandem ex antiquo spectantibus ad honorem et laudem omnipotentis dei augmentationemque cultus divini infirmorumque predictorum diuturnam et longevam consolacionem perpetuo donamus et adnectimus per presentes Ita quod prior dicte domus sancti spiritus qui pro tempore fuerit per discretum capellanum qui curam animarum ex vobis habeat de redditibus et obuentionibus dicte parochie de consensu vestro disponere rite valeat et ordinare Cathedratico et iure nostro episcopali semper saluis In quorum omnium et singulorum premissorum fidem robur et testimonium presentes sigilli nostri appensione fecimus communiri Datum in alburgia anno incarnationis dominice Millesimoquadringentesimoseptuagesimoquarto sabbato trinitatis.

7.

*1521. En Sandemænds Forretning angauende Tæbring
Præstegaard paa Mors.*

Alle mendt thette breff seer heller høre lesse kwndgjøre wii effterskreffne iens morthenssen i frøsleff ies persen i rested oluff matzen i nees nisz sørenszen i torp gotske ienszen i andorp morthen perssen ibidem per bwndæ oc cristen bryningh i legendt met thette wort obne breff ath aar effter gutz byrdt mdxxi paa sti kanuti dag Regis var wii i tæbering som iens morthenssen i frøsleff haffde oss logligh tillkrafde aff tinghe paa verdighe fadhers

vegne her stygge krumpens biscop i bwrlum ath udlegghe hedherlig mand her søren lawritssen soghne prest i tæberingh hans prestegardt i forne tæbering och henner rettigheedt meth wor sandemendtz edt. Tha beraddhe vii oss meth the godemend som selfwe egher ær i forne tæberingh som tha nerwerende til stedhe var och wdlagdhe wii forne her søren [till prestga]rdt then gardt oc garstet i tæbering som han nw oppa boer och then lydell tofft ligende mæth sændhen til forne tæbering kirki som radeling[en]¹⁾ af forne gardt oppa stoer Oc ther tiit een tofft som kalles haffwer-tofft ligende sændhen och østhen fraa stenbro[?] i tæberingh mark som ær omkringh digt oc ther till brwghelligheedt i forne tæbering vdmærk til forne gardt efter som henner fellig kan tolæ Till ydher[mere] vitnesbyrdt ath wii saa giordhe woræ sandemendtz ttog hengher wii woræ indsigiller nedhen for thette breff. Datum loco et die vt s[upra].

Original paa Pergament paategnet:

Lest paa Søndreherredtzthing i Mors, Mandagen den 26 Junii Anno 1643.

Christian Bondzsen schriffver. E. hanndt.

8.

1530. Kaldsbrev for en Sognepræst paa Giøl (i Limfjorden).

Wii niels met gudtz nade biscop Oc forstander till burglum Giører alle witterligt at wii haffue wnt oc forlænte Oc met thette wort obne breff wnde oc forlæne Thenne breffuissere oss elskelige her per perssen en wor oc burglum Closters Kirke giøll met alle alle(!) presterente ssom ther tilhører Oc hand skall holde gudtz thienistenn ther wedt mæckt Oc forsørge sognefolket met all andeligens thieniste Som sogneprest bør atgiøre Oc at hand skall were oss oc burglum closter tro och huldt Oc giffue huert aar oss oc clostret x marckis[?] penninghe Oc forsee oss medt ith mwelig[?] gesterie naar wii ther till landt kommyndis

¹⁾ D. e. Rollingen, Stuelængen.

worder, Loffue oc tilsige wi hanum at wii ey wille skille hanum wedt thenne forlønynge wthen oss eller burglum Closter nogen offwerwoldt paa kommer Ssaa at nogen aff Capittels brøder nødis personelig ther atsidde Oc skall hand nyde oc beholde then Residens som presten ther nw iboer met alle sine tillegelsse ssom ther nw tilleger In cuius rei testimonium Signetum nostrum presentibus duximus Impressum Datum haffuersløff feria 6ta proxima ante dominicam palmarum Anno domini Mdxxx.

Skrevet paa Papir, meget flydende og med temmelig faa og simple Forkortninger. Kun det Latinske gjør i nogen Maade en Undtagelse: det er stærkt og skjødesløst abbrevieret, men maa dog, saa curiøst det end kommer til at lyde, sikkert læses, som skeet er. Mærkeligt nok er der intet Segl, eller paa det hele ubeskadigede Blad Spor til, at et saadant har været enten paatrykt eller vedhængt. — Forbeholdet af Plads paa Gjel for en Kannik, hvis Man skulde forgribe sig paa Børglum, er, synes mig, ikke umærkeligt.

9.

1564. Degnen i Hørdum giver en aarlig »Skyld« til Thisted Skole.

Jegh mats schriffuer sogne degienn vdt y hørdum sogenn Kiendis y ditthe mitt obne breff Och egenn Handschrift thidt [o: at] iegh beplichther meg huer aar her effther att Giffue til Thistidt scoele saa mange pendingh y Sølfu eller Rundt mønt for min skielde Som er fire tdr. bigh, som fire tdr. bigh gielder y tistidt att Sti martini Episcopi dagh, Och skall iech yde samme pendingh til goede rede till thinne fornæ tidt och termeen, som forschriffuidt stander, att saa skal holdis vd y sandhidt Till ydermere Windisbyrdt træcker iegh mitt Indzell nedenn paa thette mitt obne breff Schriffuidt y hørdum Tiesdag nest effther Sti martini Episcopi dag ao dni mdlxiiiio.

Skrevet paa Papir. „Att“ er her, ganske som det engelske at ved Tid- og Sted-Bestemmelser, ikke: ad, men: paa.